

افت تحصیلی! یا ضعف در یادگیری

بررسی راهکارهای جلوگیری از ضعف تحصیلی در دانش آموزان ابتدایی

مؤلفان:

محمدحسین اسماعیلی، زینالی نسب

سارا آذری، علی مردوار طالعکائیل

عنوان و نام پدیدآور	:	افت تحصیلی یا ضعف در یادگیری (بررسی راهکارهای جلوگیری از ضعف تحصیلی در دانش آموزان ابتدایی) //
مشخصات نشر	:	مؤلفان: محمدحسین اسماعیلی، [و دیگران].
مشخصات ظاهری	:	اردبیل: انتشارات نایاب، ۱۳۹۵.
شابک	:	۶۱ ص:.
وضعیت فهرست نویسی	:	۵-۷۶-۸۰۴۴-۶۰۰-۹۷۸: ۱۰۰۰۰۰ ریال
یادداشت	:	فیبا
یادداشت	:	مؤلفان: محمدحسین اسماعیلی، زهرا زینالی نسب، سارا آذری، علی مردوار طالشمیکانیل
عنوان دیگر	:	کتابنامه: ص ۶۱
موضوع	:	بررسی راهکارهای جلوگیری از ضعف تحصیلی در دانش آموزان ابتدایی.
موضوع	:	مدرسه‌های ابتدایی -- ایران -- افت تحصیلی
موضوع	:	Elementary school dropouts -- Iran
موضوع	:	افت تحصیلی -- نمونه پژوهی
موضوع	:	*Educational depreciation -- Case studies
شناسه افزوده	:	ار. میلی، محمدحسین، ۱۳۴۵ -
رده بندی کنگره	:	LC۱۴۵/۸/الف۹ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	:	۳۷۲، ۲۹۱، ۰۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۶۸۱، ۱

افت تحصیلی! یا ضعف در یادگیری

بررسی راهکارهای جلوگیری از ضعف تحصیلی در دانش آموزان ابتدایی

مؤلفان: محمدحسین اسماعیلی، زهرا زینالی نسب

سارا آذری، علی مردوار طالشمیکانیل

ناظر فنی: جعفر حسینی فر

ویراستار علمی و ادبی: محمدعلی نوزاد

ناشر: انتشارات نایاب

طراح روی جلد: حسین قربانی

صفحه آرایی: سمانه جعفری

قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه

نوبت و سال چاپ: اول + ۱۳۹۵

ISBN:978-600-8044-76-5

شابک: ۵-۷۶-۸۰۴۴-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

صحافی: افق

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

پیشگفتار

هدف از تألیف این کتاب، بررسی علل افت تحصیلی دانش‌آموزان در مقطع ابتدایی و شیوه‌های صحیح برخورد با آن‌هاست. به این منظور تلاش نموده ایم ضمن بررسی تعاریف مختلف افت تحصیلی از دیدگاه اندیشمندان حوزه تعلیم و تربیت، بررسی منابع معتبر علمی تلاش کرده‌ایم به بررسی علل مختلف پدید آمدن معضل یا فرصتی به نام افت تحصیلی در دانش‌آموزان ابتدایی پرداخته شود سرانجام با نکته‌سنجی تمام به راهکارهایی رسیده‌ایم که نشان می‌دهد، می‌شود با تصمیمات درست در نحوه برسیدگی به وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان می‌توان، موجب بهبود وضعیت آموزشی شد. در پایان جا دارد از پژوهشگر ارجمند حوزه تعلیم و تربیت آقای محمدعلی نوزاد به خاطر کمک‌های شایانشان در تألیف این مجموعه کمال قدرتی را بایم و هم‌چنین جا دارد از تلاش‌ها و زحمات تیم تلاشگر نشر نایاب و به ویژه ناظر فنی این مجموعه استاد جعفر حسینی‌فر تقدیر ویژه نمایم.

گروه مؤلفان - بهار ۱۳۹۵

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۴	اهمیت بررسی موضوع.....
۱۱	تعریف افت تحصیلی.....
۱۲	مبانی روانشناختی افت تحصیلی.....
۱۳	ابعاد افت تحصیلی دانش آموز.....
۱۴	خسارت های ناشی از افت تحصیلی.....
۱۴	عمده ترین دلایل افت تحصیلی.....
۱۵	عوامل مربوط به والدین و محیط.....
۱۸	عوامل مربوط به دانش آموزان.....
۱۹	علل روانی.....
۲۰	علل آموزشی.....
۲۱	عوامل دیگر آموزشی.....
۲۱	موانع پیشرفت تحصیلی.....
۲۲	اضطراب امتحان.....
۲۳	مطالعه صحیح.....
۲۴	نقش خانواده و اجتماع.....
۲۵	نقش خانواده در پیشرفت یا افت تحصیلی دانش آموزان.....
۲۹	ترس کودکان از مدرسه و افت تحصیلی.....
۲۹	گریز از جمع و افت تحصیلی.....

- ۲۹..... مشکلات خانوادگی
- ۳۰..... اظهارات نامناسب در حضور دانش‌آموزان
- ۳۱..... بررسی افت تحصیلی از دیدگاه مدارس پیش رو
- ۳۲..... تهدیدهای پیش روی پیشرفت تحصیلی
- ۳۳..... نقش عوامل اجتماعی در افت تحصیلی دانش‌آموزان
- ۳۶..... نقش عوامل اقتصادی در بروز افت تحصیلی
- ۳۷..... نقش مدرسه در افت تحصیلی
- ۴۱..... چالش‌های پیش روی پیشرفت تحصیلی
- ۴۲..... راهکارهایی برای کاهش افت تحصیلی
- ۴۷..... ۴ اصل یادگیری مؤثر برای دانش‌آموزان
- ۵۰..... نحوه برنامه‌ریزی و مطالعه
- ۵۱..... جمع‌بندی مباحث
- ۵۲..... پیشنهادات
- ۵۶..... توصیه‌هایی به والدین
- ۵۷..... راهکارهای عملی برای ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان
- ۶۱..... منابع و مأخذ

مقدمه

ظاهراً اکثریت افراد، هوش را یکی از عوامل بسیار مهم در امر موفقیت تحصیلی تلقی می‌کنند. ولی بسیاری از بچه‌های ناموفق در تحصیل کسانی هستند که در مدرسه معدل‌های پایین‌تر از آن‌چه از وضعیت هوشی آنان انتظار می‌رود کسب می‌کنند. به‌طور کلی این موضوع پذیرفته شده است که عوامل گوناگونی در موفقیت تحصیلی دخالت دارد. نه تنها استعداد عمومی و آموزشی مناسب، بلکه عواملی مانند علاقه‌ی درونی به ماده‌ی تدریس‌شده، انگیزه‌ی کم‌دک نسبت به موفقیت و باور او به موفقیت نیز نقش مهمی دارند. عملکرد ضعیف تحصیلی و کم‌آموزی اختلافی است بین ظرفیت یا توانایی بالقوه فرد و عملکرد وی که منجر به گرسن نمرات پایین‌تر از آن‌چه هوش قادر به اکتساب آن هستند می‌شود. این تعریف شامل نمرات پایینی که ناشی از هوش محدود باشد نمی‌شود و تنها افرادی را دربرمی‌گیرد که از لحاظ هوش متوسط بالا بوده ولی از لحاظ تحصیلی کمتر موفق هستند و به‌طور غیرمنتظره عملکرد ضعیف تحصیلی از خود نشان می‌دهند. چنین عدم موفقیت در شکوفایی بالقوه تحصیلی را حدوداً در ۱۵ درصد کودکان سنین مدرسه و ۳۰ الی ۵۰ درصد نوجوانانی که در کلینیک‌های روان‌پزشکی تحت درمان هستند تخمین زده‌اند. جوانانی که نمی‌توانند یا بی‌میل به استفاده بالقوه از نیروی عقلانی خود هستند، معمولاً پیشرفت‌های آموزشی و شغلی را که در حیطه توانایی آن‌هاست از دست می‌دهند مطالعات طولی هم‌بستگی مثبت بسیار بالایی بین تلاش عقلانی پیشرفت تحصیلی و سطح شغلی در دوران بزرگ‌سالی را نشان داده است. نوجوانانی که ترک تحصیل می‌کنند، احتمال مضاعف بیکارماندن آن‌ها در سنین جوانی بیشتر از افرادی است که از مدرسه فارغ‌التحصیل می‌شوند. به علت این‌که ترک تحصیل شامل اتلاف وقت و قوای جوانان است و می‌تواند به‌عنوان یک مشکل اجتماعی تلقی شود. الگوهای پیشرفت ناکافی تحصیلی اغلب در سال‌های اولیه مدرسه ظاهر شده و تا دوره نوجوانی ریشه‌دارتر می‌شود. تحقیقات نشان می‌دهد که ۵۰ درصد دانش‌آموزان دبیرستان اولین شکست تحصیلی را در دوم دبستان، ۷۵ درصد تا چهارم دبستان و ۹۰ درصد تا دوم راهنمایی تجربه می‌کنند. سپس از آغاز این الگو به‌عنوان یک دوره معیوب عمل خواهد نمود. زمینه ضعف دانش‌آموزان ناموفق در درسی که قبلاً در آن با شکست مواجه شده‌اند، اعتماد به نفس آن‌ها را پایین می‌آورد و فقدان انگیزش و لذت در یادگیری به‌تدریج منجر به اختلاف بیشتری بین توانایی بالقوه و عملکرد تحصیلی می‌-

شود. علل افت تحصیلی پیشرفت ناکامی تحصیلی، ناشی از علل مختلف است. احتمالاً علی-رغم وجود هوش عمومی مناسب در بین بچه‌های دبستان، بی‌دقتی معمول‌ترین دلیل عملکرد ضعیف تحصیلی است. این مسئله که در اواخر دوره کودکی شروع و تا دوران نوجوانی ادامه می‌یابد، به‌طور فزاینده از عوامل اجتماعی فرهنگی و روان‌شناختی ناشی می‌شود. این عوامل شامل انگیزش پایین، امکانات محدود، کیفیت معین رشد یا آسیب‌شناسی روانی احساس خاص انزجار نسبت به جریان یادگیری ناسازگارانه تعامل خانواده می‌باشد. عوامل اجتماعی فرهنگی در بسیاری از جوانان ناموفق در تحصیل، اختلاف بین عملکرد تحصیلی و ظرفیت عقلانی قبل از هرگونه آسیب‌شناسی روانی، عوامل اجتماعی فرهنگی را منعکس می‌کنند. این عوامل اساساً با تولید انگیزش پایین برای موفقیت تحصیلی یا امکانات محدود جهت انتفاع با آن به کسب معدل‌های پایین و برخلاف انتظار منجر می‌شود. مشاهده شده است که معدولی‌ترین علت ترک تحصیل در پسران «بی‌علاقه بودن» و برای دختران «ازدواج» می‌باشد. هر چند در تحقیقات زیادی در مورد منشاء اجتماعی فرهنگی انگیزه پایین تحصیلی صورت گرفته، ولی مدارک کافی بر این اعتقاد که ارزش‌ها و اهداف غیرتحصیلی توسط عمومی خانوادگی، مدرسه، گروه همسالان و نقش جنسی پرورده می‌شود، وجود دارد. انگیزه پایین مکرراً در مطالعات آشکار شده است دانش‌آموزانی که در شرایط تحصیلی موفق هستند برعکس جوانانی که به ارزش‌های عقلانی و اهداف تحصیلی گرایش ندارند، فاقد انگیزه برای تلاش در شرایط تحصیلی می‌باشند چنین دانش‌آموزانی شرایط تحصیلی را دوست نداشته و انتظار هیچ‌گونه رضایت‌بخشی یا پاداش بیرونی برای عملکرد خوب ندارند. اگر یادگیرنده معتقد باشد که در گذشته، ریاضی مطالب مشابه با مطلب جدید موفق بوده است، با علاقه‌مندی به مطلب جدید برخورد خواهد کرد. اما اگر به این اعتقاد رسیده باشد که یادگیری مطلب جدید نیز مانند یادگیری مطالب مشابه گذشته منجر به شکست خواهد شد، علاقه‌ای نسبت به یادگیری آن مطلب از خود نشان نخواهد داد. این عواطف و انگیزه‌های مثبت و منفی ابتدا مشخص و محدود به موضوع‌های خاص بوده ولی با افزایش تجارب مثبت و منفی گسترش یافته و تا آنجا پیش می‌روند که تمام درس‌های آموزشگاهی را دربرمی‌گیرند. باور فرد در توانایی‌اش برای موفق شدن بخش جدایی‌ناپذیر مکانیزم انگیزش نسبت به موفقیت است. کودکان برانگیخته برای پیشرفت نه-تنها باید موفقیت را ارزیابی کنند، بلکه لازم است باور کنند که چنین موفقیتی ممکن است

به عقیده بندوراوشانگ (۱۹۸۱) قرار دادن «شرایط رضایت از خود» در سطح معینی از عملکرد باعث می‌شود تا افراد در کوشش‌هایشان آن قدر پافشاری کنند تا عملکردشان با معیارهای درونی‌شان یکی شود. آن‌ها اضافه می‌کنند اثر ادراکات فردی می‌تواند بر انتخاب فعالیت افراد، میزان تلاشی که باید بخرج دهند و زمان مقاومت آن‌ها در برابر مشکلات اثر بگذارند. اثرات خانوادگی نوجوانان و جوانان معمولاً با احساسات والدین خود در مورد تحصیل و مدرسه همانندسازی می‌کنند. والدینی که به روند آموزشی ارزش قائل هستند و برای تلاش‌های معلمین احترام قائل می‌شوند، نگرش‌های مثبت را تقویت می‌کنند. در صورتی که والدینی که معلمین را تحقیر می‌کنند و یا ادعا دارند که بدون تحصیل زیاد، امکانات زندگی را کسب کرده‌اند، نگرش‌های منفی را می‌پرورانند. والدینی که نسبت به فواید آموزش رسمی به‌عنوان وسیله‌ای برای پیشرفت زندگی مشکوک هستند اغلب به کیفیت فرزندان در مدرسه توجه اندکی نشان می‌دهند پاداش و تنبیه‌هایی را که آن‌ها در شیوه تربیتی بکار می‌برند، اغلب هیچ ارتباطی با تکالیف مدرسه یا دریافت معدل‌های خوب درسی توسط فرزندان خود ندارند. در اینجا آن‌ها انگیزه چندانی برای پیشرفت تحصیلی بدست نخواهند آورد. داده‌های حاصل از مطالعات طولی رشد کودک تایید کرده است که هر قدر والدین ارزش بیشتری برای اکتساب عقلانی خود قائل باشند برای اکتسابات عقلانی فرزندان‌شان نیز ارزش قائل خواهند بود و در فعالیت‌های عقلانی آن‌ها نیز بیشتر شرکت خواهند کرد. والدین بر خلاف آن‌چه بر زبان می‌آورند نوعی بی‌ارزشی درونی نسبت به تحصیل دارند که به نحوی آن را به فرزندان خود منتقل می‌کنند، به عنوان مثال، شخصی که علی‌رغم سطح تحصیل پایین یا سابقه بد تحصیلی موفقیت خوبی در بازار کار کسب کرده‌اند، فرزند خود را به علت احراز معدل پایین یا نداشتن نگرش مثبت به تحصیل سرزنش می‌کند، اما غیرمستقیم بوسیله رفتارهای دیگر خود این پیغام را که بدون تحصیل هم می‌توان موفق شد، منتقل می‌کند. در چنین مواردی پرواضح است که سطح تحصیل والدین هر قدر پایین‌تر باشد، احتمال بیشتر کسب معدل‌های پایین و ترک تحصیل وجود دارد. این کیفیت در تحقیقات مکرراً آشکار شده که معدل نوجوانان هم‌بستگی مثبت با سطح تحصیل والدین دارد، مشابه آن نوجوانانی که نگرش منفی نسبت به مدرسه دارند، اغلب در خانواده یا محل زندگی خود الگوهایی از بزرگسالان را ندارند که از تحصیل بهره‌مند شده باشند، همان‌طور که این یافته‌ها مشخص می‌کند، طبقه اجتماعی والدین ممکن است عاملی برای تعیین

نگرش فرزندان نسبت به مدرسه باشد، والدین طبقات متوسط و بالا معمولاً از سطح تحصیلی خوب برخوردار هستند و تحصیل را بهترین راه برای آماده شدن برای زندگی، از لحاظ اجتماعی، روان شناختی و شغلی می دانند در نتیجه آن ها همیشه از فواید تحصیل صحبت می کنند و فعالیت های تحصیلی فرزندان شان را مورد توجه قرار می دهند و آن چه را که در مدرسه آموخته اند مورد بحث قرار می دهند و برخلاف آنان، والدین طبقات پایین که از حداقل سطح تحصیلی برخوردارند ممکن است مدرسه را با نگرش منفی بررسی کنند و لزومی برای شرکت فرزندان خود در مدرسه به عنوان یک نیاز قانونی یا راهی برای اکتساب شغل پرآیندتر نبینند. در نتیجه احتمال این که آن ها در مورد فعالیت های تحصیلی با فرزندان خود بحث کنند آن ها را درک و یا در ارتباط با دروس آن ها را یاری داده و موفقیت های شان را تسخیر کنند، کمتر است. دانش آموزانی که در مدارس فاقد امکانات و معلمین کافی و در نهانی جمعیت حضور دارند، ممکن است نتوانند مهارت های اساسی تحصیلی و عادات مطالعه لازم را در ارتباط با تحصیل دبیرستانی کسب نمایند. این امر به علل و عوامل مختلفی بستگی دارد. اما در مجموع ضریب هوشی کودک، میزان یادگیری او را تعیین می کند. عوامل مهم دیگری مانند محیط خانوادگی، نظارت در مدرسه، توانایی معلم، تعداد دانش آموزان کلاس و عالی روانی هم می توانند سبب بروز افت تحصیلی در دانش آموز شوند. به عنوان نمونه، زیاد بودن تعداد دانش آموزان در کلاس سبب می شود معلم نتواند به همه دانش آموزان توجه کافی نشان دهد. در نتیجه، دانش آموز نمی تواند توانایی خود را نشان دهد و همین امر منجر به افت تحصیلی می شود.

اهمیت بررسی موضوع

امروزه پس از سال ها بحث و جدل و نظریه پردازی درباره توسعه و شاخص های آن، صاحب نظران اقتصادی و اجتماعی و آموزشی و فرهنگی، شاخصی به نام شاخص توسعه انسانی را به عنوان معیار توسعه یافتگی مطرح کرده اند. توسعه انسانی شامل ۳۲ جدول و ۲۰۰ شاخص مختلف است و مواردی نظیر

▪ نرخ امید به زندگی

▪ نرخ باسوادی

▪ دسترسی به آموزش و پرورش مناسب و متعالی